

CZINE MIHÁLY

A mesebeli harmadik fiú

Bevezető gondolatok Ratkó József estjéhez*

Szép ahogy jött. A mesebeli harmadik fiúként, annak a második világháborúban élő rokonaként, fegyvertelenül, egyedül, az árvák szabadságával. A félelem szakadékaik fölött énekelve. Jött a káromkodások, vasgyúró kalapácsok, szerszámszívű és földszívű kovácsok közül, hogy szép szót helyettük találjon a kőre, a tücsökre, az égre. Hogy poklokat járjon és igazat tegyen a kacsalábon forgó világon. Hogy hű legyen minden percében a szegénységhez és a szépséghez. Az életrajz tömondataival szólva: árván nőtt fel. Most harmincnyolc esztendősként könyvtáros vidéken, Nagykállóban, négy szép gyermeke van, és most jelenik meg a negyedik verseskötete.

Nemzedékének, a Juhász Ferenc és Nagy László után gyülekező nemzedéknek, amelyekben Buda Ferenc, Kalász László és Ágh István indult, Ratkó József az egyik legígéretesebb tehetsége. Csillagos énekeire kezdettől figyelnek az értők. Az induló Ratkó József hittel, bizalommal mondta még nehéz élményeit is. Tájain béke honolt és nyugtalanság vibrált. Mint az induló József Attila, akire gyermekkorra is emlékeztette, szinte eggyé tudott válni a búzaföldekkel, fellegekkel. Szerelmeiről, hazáról, történelemről, mindenről tavaszi frissességgel, a szegények szigorával szólt. Versei lengő-ringó könnyedségében, meglepő találatokkal felszikkasztó fordulataiban, poentírozó záradékaiban, képeinek vitalitálásában, meghitt verszugaiban, a súlyos, a szörnyű, a félelmes, sőt játékos kezelésének az izgalmában, ahogy Kiss Ferenc mondta találóan, a teremtés örömét észlelhettük. Később komorabbak lettek a színei. A táj, az önként vállalt nyírségi táj is csüggedtebbre hangolódott. Mélyebb lett az ének. Sírokat, holtakat is gyakrabban idézett a gond. Ezekben az énekekben, ha lehet, még teljesebben mutatkozik meg Ratkó József hűsége a szegényekhez. Felejtethet a föld, ő maga nem felejt. Úgy épül csontja és agya, hogy minden kint, minden fájdalmat kiénekeljen. Olyan szeretettel guggol a hóba fült tanyákhoz, ahogy talán csak Váci Mihály hajolt a Nyírség szélső házaihoz, virrasztó szívvel, reményt mondva. Hitet szórt, és halál feletti hatalmat. Még a sokszor idézett halottak is az élet-

* Elhangzott 1974. március 24-én Budapesten az Eötvös Kollégiumban. Közreműködő színművészek: Básti Lajos, Bodor Tibor, Szabó Gyula, Szokolay Ottó és Szemes Mari, valamint a Kolinda együttes. A rendezvényt Magyar Múza. Éneklő idét... Ratkó József műsora az Eötvös József Kollégiumban címmel felvételről közvetítette a Petőfi Rádió 1974. június 30-án. Ezzel az írással a harminc éve elhunyt Ratkó József és a húsz éve eltávozott Czine Mihályra emlékezünk.

híter táplálják verseiben. „... Ők tartják a földet”, írja, „drága halottaink”. „Ház épül rájuk; tartanak / falat, falut, hazát”. Már korábban is megfigyelték, hogy Ratkó Józsefnél a halál, szinte mindig Kőműves Kelemenné szerepében jelenik meg. Táplálja az életet, köti, erősíti a fundamentumot. Az építő lelkület, amely magát is kész a falba építeni, hogy le ne omoljon, idézi annyiszor Déva vár jelképét. És álmodik a „Hó és zúzmarás vér határán” „jó hazát”. „... földet, / hegyet és vizet arányosan.” Ez a lélek veszi számba, hogy „ki hiányzik közülünk”, a mesterek, a parasztok, a szülők közül, Budai Nagy Antal mellől és Dózsa György seregéből. És ajánl, miként versben Bartókja, „tisztá beszédet, / lezüllött szó helyett zenét. / S kiállva sárkányos kapukba / hazakiáltja a jövőt”.

RATKÓ JÓZSEF

Jó hazát *Czine Mihálynak*

Földet, föld alá holtat,
holt alá deszkát, apró férget,
tetejükbe meztelen fejfát –
s pillantok istenre: jól van-e.

Mormolom a receptet: földet,
hegyet és vizet arányosan.
Tervezem nevét, zászlaját,
bronzkori népét, véreimet.

Hó és zúzmarás vér határán,
hajnal s halál igézetében
jó hazát csak így, láztalanul,
nem hebehurgyán, mégis hittel.